

MAROSVÁRI ATTILA

Büntetőjogi Tanszék

Témavezető: dr. Gellér Balázs tanszékvezető egyetemi tanár

VESZÉLY 3.0 AVAGY A DEFINIÁLT „EGYÉRTELMŰTLENSÉG”

*„Aki csak akkor határozná rá magát a cselekvésre,
amikor annak minden jövőbeli lehetőségét megismerni,
örökös tétlenségre lenne kárhozthatva.”
Pauler: Bevezetés a filozófiába¹*

Lassan mondhatom, hogy szokásomhoz híven olyan címet választottam, ami mellett nehéz elmenni szó nélkül. Hogy lehet definiált az egyértelműtlenség, vagy, hogy lehet egyértelműtlen, amit már definiáltak? Egyszerűsíttem. Számtalan definíció létezik a veszély vagy valami akként elfogadott állapot megfogalmazására, kérdés, hogy ezen megfogalmazások mennyire helytállóak, illetve helyesek e egyáltalán. Hol és mennyiben találkoznak és különböznek ezen meghatározások. Lehetséges e meghatározni magát a veszélyt, mint absztrakt fogalmat, vagy csak annak bizonyos stádiumait lehet helyesen körülírni? Ami viszont bizonyosan állítható, hogy e kérdések megválaszolásához tisztázni kell a veszély keletkezésének lehetőségeit, létét, illetve magának a fogalomnak az alkotóelemeit. Ahogy említettem, fogalommeghatározásból gazdagon el vagyunk látva, ki egyszerűbben, ki bonyolultabban, halovány vagy épp kardinális eltérésekkel írják, határozzák meg a veszély mibenlétét. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy minden tudományterület a saját specifikuma szerint próbálja definiálni a veszélyt, de semmiképp ne szaladjunk ennyire előre, kezdjük az elejéről.

Először ejtek pár mondatot a létezés kérdésköréről, majd röviden absztraktivitásában vizsgálom a veszélyt, elemzem összetevőit.

Ahogy korábban is, most is kitartok azon álláspontom mellett, miszerint a veszély állandóan létezik, s a keletkezése kizárólag valamilyen új történés következménye lehet. Mi értek keletkezés alatt? A természetben létrejövő változás nagyon ritka, hiszen kevés olyan dolog tud létrejönni pár száz év, tehát földtörténetileg elhanyagolható idő alatt, amelyet, ha nem is értünk, de tisztába tudunk kerülni a keletkezésével. Így egy vulkánkitörés, egy cunami, sőt akár egy földrengés sem nevezhető keletkezésnek, hiszen gondoljunk bele, naponta több ezer apró rengés történik a földön, illetve magmakiáramlás az óceánok mélyén, de ezeket nem érezzük, nem tudunk aktuálisan róla, ugyan ettől még léteznek. A technika fejlődése, illetve az emberi beavatkozás az, ami a legjelentősebb keletkezési forrás, bár tegyük hozzá, hogy világmegváltó

¹ PAULER Ákos: Bevezetés a filozófiába, III. kiadás, Budapest, 1921.

találmányok a cybertéren, s esetleg a hadtudomány territóriumán kívül igen ritkán születnek. Amit viszont biztosan kimondhatunk, hogy ezek a keletkezések új veszélyforrások, vagy a korábbiakat erősítik. Csak egy mondatban utalok vissza korábbi gondolatomra Békés Imre professzor nyomán, mely szerint a fejlődés erodál, tehát bizonyos veszélyforrások a fejlődés következtében a múlt távlatába vésznek², hiszen sehol nem húznak karóba embert, illetve máglyán sem ég el már senki, és tyrannosaurusok sem szaladgálnak, pusztítva Budapest utcáin. De ha a technikánál maradunk, akkor azt is beláthatjuk, hogy sehol nem készítenek kőpattintás módszerével szerszámokat, fegyvereket. Az is kardinális kérdés, hogy a használat hétköznapivá válása képes lehet-e teljes mértékben nullára redukálni a veszélyt, vagy csak egyszerűen távolabbra helyezi a sérelem bekövetkezésének esetleges valószínűségét. Nem véletlenül használom a valószínűség szót a lehetőség helyett, de erről később. Az viszont kijelenthető, hogy amely veszélyforrás egyszer létrejött kevés esetben, s akkor is lassan veszíti el kockázatát. A veszély fejlődési szakaszait, ha úgy tetszik, életpályáját jól szemlélteti a marketing tudományból ismert BCG mátrix³, azzal a különbséggel, hogy míg a mátrix négy eleme, a Kérdőjel (csecsemő), a Sztár, a Fejős tehén, és a Döglött kutya állapotok jellemzően nem ismétlődnek meg egy termék evolúciója során, addig a veszély képes reinkarnálódni az innováció, a technikai fejlődés következtében.

Miért állítom, hogy létezik? Ellentétben Kauser Lipóttal, aki kifejezetten tagadja a veszély létezését⁴, hiszen azt mondja, hogy a veszély fizikai világban való léte spekulatív úton nem bizonyítható, soha senki nem látta, nem érzékelte, empirikus úton nem mutatható ki. Nyilvánvalóan téves ez a megállapítás, hiszen attól, hogy valami nem kézzel fogható, még létezhet. Arisztotelészre kell visszanyúlni ahhoz, hogy bizonyítást nyerjünk. Azt nagy bizonyossággal állíthatjuk, hogy a tárgyi világban minden olyan dolog, amely anyag és forma egységként fogható fel, az valóságosan létező. Actus és potencia – Arisztotelész e két tulajdonsággal bővíti a valóságos dolgok halmazának tulajdonságait, ahol az Actus az aktuális létet jelenti, míg a Potencia a lehetőség szerinti létet, azaz a változásra való képességet jelöli⁵. Ami viszont tény, hogy csak olyan dolog, képes a fejlődésre, a változásra, ami létező. A semmi nem rendelkezik a változás képességével. Így egyértelműen kijelenthető, miután a veszély képes a változásra, így létező.

² BÉKÉS Imre: A gondatlanság a büntetőjogban, KJK., Budapest, 1974. 168-169.

³ BCG mátrix: Marketig alaptétel a termék életgörbe, amelyben négy állapot létezik az életciklus alatt egy produktumnak. Első az úgynevezett Kérdőjel vagy másképp Csecsemő állapot, amikor az adott termék bevezetés alatt áll, pénzt visz, és bizonytalan a létjogosultsága. A második kategória a Sztár csoport, ezek az árucikkek már sikeresek, magasan szárnyalnak, nagy bevételt produkálnak, de befektetést is igényelnek, viszont van még bennük potenciál a növekedésre. Harmadik a Fejős tehének csapata, amelyek nagy hasznot hoznak folyamatosan, de stagnálnak és nincs bennük már az előre lépés valószínűsége. Negyedik a Döglött kutyák csapata, az életciklusuk végén lévő, kivezetésre váró, egyre csökkenő hasznot hozó termékeket tartalmazza.

⁴ KAUSER Lipót: A veszély és felelősség viszonyáról, Attila Nyomda Rt., Budapest, 1941. 3.

⁵ ARNO ANZENBACHER: Bevezetés a filozófiába, Cartaphilus kiadó, Budapest, 2001. 85.

De jöjjön most egy igen érdekes kérdés, a veszély és a tapasztalati valóság vizsgálata egymásra hatásuk szemszögéből. Alapvetően elfogadjuk azt axiómaként, hogy a veszély negatív jelentéstartalmú, tehát valami rosszat, káros következmény eshetőségét rejt magában. Biztos ez, biztos, hogy minden esetben káros a veszély? Vitatom ezt az álláspontot, főleg az előzőekben leírtak okán. A veszély hosszú életciklusa lehetőséget ad az emberiség számára, hogy megismerje természetét, kezelje, sőt hasznosítsa azt, így mondhatjuk azt, nem hogy nem haszontalan, sokszor inkább hasznos. A tűz mindig magában hordozza a rizikót, de borzasztóan hasznos az életünkben, ugyanúgy, ahogy az elektromos áram, vagy a motorizált közlekedés. Mindennek megvan a maga veszélye, de együtt élünk vele, így mondhatjuk, hogy bizonyos veszélyek vállalása teljesen tudatos emberi magatartás. Tehát elvont értelemben az emberek tisztában vannak a cselekvésük eshetőleges kihatásával, de a hozzá fűződő érdek nagyobb, mint a lehetséges rizikó. Nelson Mandelát idézve: „Megtanultam, hogy a bátorság nem a félelem hiánya, hanem a felette aratott győzelem. Nem az a bátor ember, aki nem fél, hanem az, aki legyőzi a félelmét.” Tény, hogy ez a létéből következő gondolatmenet, a büntetőjog számára nem bír relevanciával. Hiszen e jogterület a negatív irányban ható, kvázi „elszabadult” veszélyeket hivatott kezelni. Kizárólag arra kívántam rámutatni, s talán picit ellentmondani többek között Angyal Pál⁶ vagy Auer György⁷ veszélyről alkotott azon nézetének, melyek szerint a veszély kizárólag rossz lehet.

S már el is jutottunk a büntetőjogilag releváns veszély összetevőihez. Angyal Pál a *Veszélyfogalom a büntetőjogban* című értekezésében a fogalommeghatározás szempontjából három kulcsfontosságú összetevőt említ. Első „a valószínű eredmény káros jellege”, a második a tevőképesség, míg a harmadik a lehetőség és valószínűség.⁸ Miután fentebb konkretizáltam, hogy a büntető jogterület beavatkozására az esetleges hátrányos következmények okán van szükség, így nem tartom ésszerűnek fejtegetni, hogy ezen negatív töltetű eshetőségek korlátok közé szorítása egyértelműen elengedhetetlen. Sokkal inkább érdekes az említett két másik összetevő. Nézzük sorban: másodikként jelöli meg a valóságban rejlő tevőképességet⁹. Ez azon oknál fogva érdekes, miszerint Angyal kiegészíti a képességet annak erejével, melyet hatóerőként definiál, viszont így ez nem más, mint az arisztotelészi potencia. A változásra való hajlandóság, illetve képesség valóban magában hordoz egy erőt, amely lehet akár külső, akár belső, hiszen van, amikor valamilyen aktív magatartás kell a folyamat továbbgördüléséhez, de lehetséges, hogy a passzivitás elegendő feltétel az egyébként már mozgásba lendült változás fenntartásához. S ezzel eljutunk az okozatossági elméletek talajára. Meg kell jegyezni, hogy nagyon valóságos Balás P. Elemér: *Az okozatosság büntetőjogi problematikája c.* munkájában¹⁰ kifejtett, és Angyal által is

⁶ ANGYAL Pál: *Veszélyfogalom a büntetőjogban*, MTA Kiadása, Budapest, 1942. 6.

⁷ AUER György: 1948. évi XLVIII. törvény (III. Büntetőnovella), Budapest, 1949.

⁸ ANGYAL Pál: im. 6.

⁹ ANGYAL Pál: im. 7.

¹⁰ BALÁS P. Elemér: *Az okozatosság büntetőjogi problematikája*, MTA Jogtudományi Bizottság Kiadványsorozata 7. szám, Budapest, 1936. 171-178.

helyeselt azon elképzelése, mely szerint az ok-okozati összefüggés nem dogmatikai, hanem jogalkalmazási kérdés¹¹. Mint írja, „a jogdogmatika az okozatosság szempontjából felolvad a beszámítás kérdésében, abban, hogy valamely külső eredmény emberi cselekménynek tekinthető-e.” S miután már korábban megállapítottuk, hogy a büntetőjogilag releváns veszély emberi cselekedeten alapul, annak aktív és passzív formáján, továbbá tudjuk, hogy ezen folyamat a logikára és tapasztalásra épül, valamint a cselekedet beszámítása és a büntetés az objektív változásból következik, így a közrejátszás a leglényegesebb kérdés, amely felmerül az adott ügy megítélésében. Az vitán felül áll, hogy az elméleti okozatosság szembeállítva a gyakorlatival jelentős eltéréseket mutathat, hisz az első esetben külső szemlélő, elméleti síkon keresi a kapcsolatot ok és okozat között a megértés céljából, míg a másodikban az előzőn túl kvázi résztvevőként vizsgálja a benne rejlő potenciált is. Érdekes, hogy az emlékezős elmélet, amellyel már korábbi munkáimban foglalkoztam ebben a szituációban is szerepet kap. Egyértelmű, hogy az agyunk nem tárol le minden információt, sablonokat rögzít, s csak az általánostól eltérő momentumok vésődnek be¹². Igaz ez az okfolyamatra is, miért is ne lenne az, hiszen az emberi gondolkodás ez esetben sem más. Ahogy Angyal írja, bizonyos érdekek okán nem vagyunk kíváncsiak az egész folyamatra, csupán egy részére, amiből számunkra megfelelő, de korántsem biztos, hogy a helyes következtetést levonhatjuk. A többi kvázi érdektelen számunkra. Példával szemléltetve, nem működik a kenyérpíró, az összes érintett az okfolyamat őt érintő epizódjából von le konzekvenciát. A feleség, azt hogy a férj rossz kenyérpíró volt, a férj azt, hogy a feleség biztosan elrontotta, illetve azt, hogy már a vásárlás pillanatában sem működhetett, az eladó, amikor találkozik a problémával azt, hogy az adott széria hibás, és még hány hasonló szituációt kell átélnie, az üzletvezető azt, hogy miként fogja jóváíratni a selejtes szállítmányt, a gyermek pedig azt, hogy nincs reggelire pírító. Itt visszakanyarodok az általam annyira szeretett relatív igazság tételre: az igazság relatív, keressünk egy nekünk jót...¹³ Picit furcsa analógia ez, hiszen az előző esetben éppen arról volt szó, hogy az igazság kvázi másodlagos a történet szempontjából, de mindenki a saját megnyugvására kiválasztotta azon részét a folyamatnak, amely őt foglalkoztatta. Angyal ezt a megismeréshez fűződő érdekekkel azonosítja¹⁴. S most csak egy gondolat erejéig kanyarodjunk vissza a létezésre. Az okozati összefüggés, minden esetben feltételez egy kiváltó okot, amely létező, és egy következményt, amely az okból kiinduló folyamat eredménye, okozata¹⁵. Ok és okozat, valamint a létükből levezethető folyamat egymást feltételezik, viszont a függés csak egyirányú, az októl függ az okozat, s az ok alapállapota, statikája és a potenciája, dinamikája határozza meg az okozatot. Ekképp releváns veszélyről akkor beszélhetünk, ha a hátrányos következmény felé ható,

¹¹ ANGYAL Pál: im. 10.

¹² MAROSVÁRI Attila: A befolyásolás művészete, Elek Balázs után szabadon, *Belügyi Szemle* 2012/2. 78-80.

¹³ MAROSVÁRI Attila: im. 78-81.

¹⁴ ANGYAL Pál: im. 14.

¹⁵ SCHÜTZ Antal: A bölcsélet elemei, Szent István Társulat, Budapest 1940. 32.

az általam Arisztotelész után potenciának nevezett Angyal-féle tevőképesség és hatóerő a valóságban megjelenik.

A veszély fogalmi elemeinek harmadik, s talán az a legérdekesebb pillére a lehetőség és a valószínűség. Angyal úgy fogalmaz: „a valóságnak az a minősége, melynél fogva a benne rejlő tevőképesség és hatóerő felszabadulása, aktualizálódása esetén nem zárja ki, hanem lehetségesnek, sőt valószínűnek jelzi valamely nem kívánatos eredmény bekövetkezését.”¹⁶ Vitathatatlan az álláspont azon része, hogy amennyiben valamely eredmény megvalósulására nincs lehetőség, ergo lehetetlen, úgy bármilyen potencia is lakozik benne, a veszély kiváltására alkalmatlan. Nagyon érdekes, hogy ő is bizonytalan abban a kérdésben, hogy a veszély fogalmának definíciójában, illetve létében lehetőségnek, valószínűségnek vagy mindkettőnek kell szerepelnie. Jelenleg a többek között a Viski László által kreált általánosan elfogadott veszély fogalom a következő: „A veszély = lehetőség a sérelem bekövetkezésére.”¹⁷ Ezt a nézetet osztja többek között Gellér Balázs¹⁸, illetve Blaskó Béla¹⁹, bár ő hozzáteszi, hogy objektívnek kell lenni a lehetőségnek. Továbbá ez olvasható a Belovics Ervin, Békés Imre, Busch Béla, Molnár Gábor, Sinku Pál, Tóth Mihály neve által fémjelzett *Büntetőjog Általános rész* tankönyvben is²⁰. Az említett szerzők elégségesnek ítélik meg a jogtárgy-sérelem bekövetkezésének lehetőségét. Véleményem szerint ezzel pontosan ugyanabba a hibába esnek, mint amibe a jogalkotó ismételten esett a jogos védelem szabályozása során, amikor a szükségességi és arányossági teszt második felét egy módosító indítvány hatására törölte. Lehet furcsa az analógia, de akként látom, ahogy az említett példában a szükségesség nem más, mint eldöntendő kérdés, melyre igen vagy nem a válasz, s ugyanaz a helyzet a lehetőség vonatkozásában, mert valami vagy lehetséges vagy lehetetlen, és ezek alapfogalmak. Ergo, ha a válasz igenlő, akkor még ugyanúgy bizonytalanságban maradunk annak fokát illetően, mert nem tudjuk milyen mértékben, ahogyan az arányosság esetében is. Példával szemléltetve, senki nem gondolhatja komolyan, hogy az Európai Unió hagyná, hogy akár Magyarország kilépjen. Lehetséges lenne? Igen, emlékezzünk amikor Jörg Haider szélsőjobbaldali politikus vezette nacionalista párttal koalícióban akart megalakulni az osztrák kormány, az Unió szankciókkal fenyegetve akarta kényszeríteni Ausztriát e lépés elkerülésére. Az osztrák vezetés kiállt, megvédte az ausztriai emberek akaratát, és felvetette az Unióból való kilépés lehetőségét, ha az EU ilyen mértékben kíván beavatkozni a belügyeibe. Tehát a válasz igen, lehetséges lenne. Miért valószínűtlen? Tisztán kell látni azt, hogy gazdasági védelmi politikája a nagyhatalmakkal szemben kizárólag az egységesség területén

¹⁶ ANGYAL Pál: im. 16.

¹⁷ VISKI László – IMRE Iván – TERNAI Zoltán: Közúti közlekedési balesetek elbírálása, KJK, Budapest, 1953. 56.

¹⁸ GELLÉR Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I., Általános tanok, Magyar Közlöny, Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 127.

¹⁹ BLASKÓ Béla: Büntetőjog, Általános rész, Ötödik kiadás, Rejtjel kiadó, Budapest – Debrecen, 2013. 167.

²⁰ BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog, Általános rész; HVG-ORAC, Budapest, 2003.

működőképes. Viszont bármely életképes tag kiválása magát az Uniót veszélyeztetné, hiszen az első fecske felbátorítaná a többit. Arról nem is beszélve, hogy a legjobb példával szemléltetve, Németország esetleges kiválása nemcsak gazdaságilag lenne veszélyes, hanem lehetőséget adna a német népnek a nemzeti öntudatuk újraéledésére, feltörésére, s mint tudjuk, mióta volt az a híres festőjük, Adolf Hitler, a világ nem nézi ezt jó szemmel. Az előzőkből következő a válasz: ugyan lehetséges, de valószínűtlen. Természetesen annyi eltéréssel, hogy az arányos-aránytalan pár – ellentétben az valószínű-valószínűtlennel – egy irányba ható cselekvést tartalmaz, csak más mértékben, míg a másik esetében két irányú eshetőségről beszélünk. Visszatérve az alapgondolathoz, nem csupán mennyiségi különbség van a valószínűség fokozatai között, hanem minőségi is, ennek következménye az, hogy másként értékeli a büntetőjog a különböző mértékű veszélyeket. Úgy vélem nem elégséges elem a fogalom meghatározásánál a sérelem bekövetkezésének lehetősége, szükséges annak a valószínűsége is. Nem kívánom boncolgatni a veszély fajtáit jelen írásomban, de egy példa erejéig nézzük meg az ittas járművezetés bűncselekményét. Töretlen a jogtudomány azon kérdésben, hogy ez a cselekmény absztrakt veszélyhelyzetet idéz elő, tehát már magát a lehetőséget pönalizálni szükséges. Valamiért mégis megfélekedünk arról, hogy ennek a cselekménynek is van valószínűségi mutatója, amely pontosan abból a tapasztalásból következik, hogy az alkohol károsan hat az érzékszervekre, a teljesítőképesre, és százalékosan sokkal magasabb a baleset bekövetkezésének a valószínűsége. Ne felejtsük el, miután veszélyes üzemről beszélünk, egy baleset bekövetkezésének lehetősége akkor is fennáll, ha a vezető nem áll semmilyen befolyásoló szer hatása alatt. Tehát a veszély fogalmának lényegi ismérve a lehetőségen túl a valószínűség.

Ne menjünk el egy igen kardinális kérdés mellett sem, miszerint a lehetőségnek objektíven kell fennállnia. Már korábbi írásomban kifejtettem, hogy önmagában a szubjektum által érzékelt veszély nem valós, nem elegendő. Véleményem szerint: *„válhat szubjektívvá a veszély büntetőjogilag releváns módon is, de csak azután, ha a veszélyhelyzet objektív módon létező és meghatározott. A veszélyérzet nem más, mint az objektív változás leképeződése a szubjektumra, így az előbbi a veszély minimum feltétele, illetve a jogalkotás alapja, az utóbbi pedig a veszély maximuma, s mérlegelési kérdés, amely a bíróság hatáskörébe tartozik.”*²¹ Angyal Pál szerint sem elégséges ismérve az objektív lehetőség, mert túlságosan nyitottá tenné a veszély fogalmát. A negatív eredmény megvalósulásának lehetősége esetén, még ha az valószínűtlen is, megállapíthatóvá tenné a veszély fennforgását²². S ezen túl még egy szót sem ejtettem a veszély mérhetőségéről, de az majd egy következő írásom témája lesz.

Összefoglalva, a veszély definiálása távolról sem annyira egyszerű, mint amilyennek tűnik. Számtalan kérdést szükséges alaposan megvizsgálni, elemezni ahhoz, hogy

²¹ MAROSVÁRI Attila: Gondolatok a veszélyről, Jogi tanulmányok, ELTE konferencia kötet I., Budapest, 2012. 297.

²² ANGYAL Pál: im. 19.

eljuthassunk egy korrekt és helytálló veszélyfogalomig. Ezt azért sem szabad elfelejteni, mert azon túl, hogy az alapfogalomból következik a fajták meghatározása, büntetőjogi jogkövetkezmények fűződnek hozzájuk. Arról nem is beszélve, hogy jelentős számú tényállás tartalmaz veszélyre való utalást, így kiemelten fontos e definíció pontos és helyes megalkotása.

Felhasznált irodalom

- ANGYAL Pál: Veszélyfogalom a büntetőjogban, MTA Kiadása, Budapest, 1942.
- Arno ANZENBACHER: Bevezetés a filozófiába, Cartaphilus kiadó, Budapest, 2001.
- AUER György: 1948. évi XLVIII. törvény (III. Büntetőnovella), Budapest, 1949.
- BALÁS P. Elemér: Az okozatosság büntetőjogi problematikája, MTA Jogtudományi Bizottság Kiadványsorozata 7. szám, Budapest, 1936.
- BÉKÉS Imre: Gondatlanság a büntetőjogban, KJK, Budapest 1974.
- BELOVICS Ervin – BÉKÉS Imre – BUSCH Béla – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál – TÓTH Mihály: Büntetőjog – Általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2003.
- BLASKÓ Béla: Büntetőjog, Általános rész, Ötödik kiadás, Rejtjel kiadó, Budapest – Debrecen, 2013.
- GELLÉR Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I., Általános tanok, Magyar Közlöny, Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- KAUSER Lipót: A veszély és felelősség viszonyáról, Attila Nyomda Rt., Budapest, 1941.
- MAROSVÁRI Attila: A befolyásolás művészete, Elek Balázs után szabadon, Belügyi szemle, Budapest 2012/2.
- MAROSVÁRI Attila: Gondolatok a veszélyről, Jogi tanulmányok, ELTE konferencia kötet I., Budapest, 2012.
- PAULER Ákos: Bevezetés a filozófiába, III. kiadás, Budapest, 1921.
- SCHÜTZ Antal: A bölcsélet elemei, Szent István Társulat, Budapest 1940.
- VISKI László – IMRE Iván – TERNAI Zoltán: Közúti közlekedési balesetek elbírálása, KJK. Budapest, 1953.